

TÜRK KÜTÜPHANECİLER DERNEĞİ BÜLTENİ

XXX. Cilt

1981

3'üncü Sayı

ATATÜRK'E GÖRE BİLİM, KÜLTÜR, KİTAP ve KÜTÜPHANE*

Dr. Müjgân CUNBUR

1981 yılında büyük bir olayın 100. Yıldönümü ile XVII. Kütüphane Haftasını birbirine uygun gelecek bir konuyla bağlamak istedim. Büyük Atatürk'ün bilim anlayışı, kültürle ilgili görüşleri ve bu iki büyük kavramı içine alan, koruyan, kaybet-tirmeyen, nesilden nesile aktaran, eğiten ve öğreten kitaba karşı Atatürk'ün duyduğu sevgi ve kitapların toplandığı kütüphaneyle ilgisi bu konuşmanın konusunu oluşturacaktır.

İstiklâl Savaşı bitmiştir. Atatürk bir Batı Anadolu gezisine çıkar. Tren Alayşehir'de durur. İstasyonu dolduran kalabalığa Atatürk şöyle hitap eder :

"Arkadaşlar! Bundan sonra pek mühim zaferlere kavuşacağız. Fakat bu zaferler süngü zaferleri değil, İktisat ve ilim ve irfan zaferleri olacaktır. Ordumuzun şimdiye kadar istihsal ettiği muzafferiyetler memleketimizi halâsı hakikiye sevk-etmiş sayılamaz. Bu zaferler ancak

müstakbel zaferimiz için kıymetli bir zemin hazırlamıştır. Muzafferiyat-ı askeriyemizle mağrur olmaya-lım. Yeni ilim ve iktisat zaferlerine hazırlanalım."

Vatanın gerçekten gelişmesi, bolluğa kavuşması için Atatürk'ü savaş kadar büyük bir gayret sar-fına iten yeni ve yoğun bir çalışma dönemine girerken Ocak 1923'te bu sözleri söyler buluruz. Bu kez kazanılmaya çalışılan zafer ekonomi, bilim ve kültür zaferleridir. 22 Ekim 1924'te Bursa'da yaptığı bir konuşmada O'nu zaferin sırrını açıklar buluruz :

"Yurdumuzun en bayındır, en göz alıcı, en güzel yerlerini üç bu-çuk yıl kirli ayaklarıyla çiğneyen düşmanı mağlup eden zaferin sırrı nedir, bilir misiniz? Orduları sevk ve idaresinde bilim ve fen ilkeleri-

(*) XVII. Kütüphane Haftası'nda verilmiş olan konferans metnidir.

nin kılavuz edinilmesindedir... Milletimizin siyasi ve içtimai hayatı ile milletimizin tefekkürü terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır. Türk milleti, Türk sanatı, Türk ekonomisi, Türk şüri ve edebiyatı, mektep seviyesinde ve mektebin vereceği ilim ve fen sayesinde bütün fevkalâde incelikleri ve güzellikleriyle oluşup gelişecektir."

Atatürk, ilmin gerekliliğine inanmıştır. İlimin ve fennin dışında başka yol aranmamasını ister ve 1925'te yaptığı bir konuşmada şunları söyler :

"Dünyada herşey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, muvaffakiyet için en hakikî mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında kılavuz aramak dalgalıktır, bilgisizliktir, doğru yoldan sapmaktır. Yalnız ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişmesini kavramak ve ilerlemelerini zamanında izlemek şarttır. Bin, ikibin, binlerce sene evvelki ilim ve fen ve dilin çizdiği kaidele-ri, şu kadar bin sene sonra bugün aynen tatbika kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir."

Ona göre gerçeğin bilinmesi gereklidir. 1923'te yaptığı bir konuşmasında bilenle bilmeyenleri kıyaslamış ve şöyle demiştir :

"Biz cahil dediğimiz vakit mutlaka mektepte okumamış olanları kasdetmiyoruz. Kasdettiğimiz ilim ve hakikatı bilmektir. Yoksa okumuş olanlardan en büyük cahiller çıktığı gibi, hiç okumak bilmeyenlerden de hakikatı gören hakikî âlimler çıkar."

Atatürk'ün kendine has bir ilim anlayışı ve bilim araştırmalarında

gösterdiği millî bir metod vardır. Bunu çeşitli konuşmalarında açıklamıştır; 1932'te yaptığı bir konuşmasında :

"İlim tercüme ile olmaz, ilim tetkikle olur." derken bir yıl önce, her iş için varılacak hedefin akla, mantığa, ilme dayalı olmasını istemiştir :

"Her işin esas hedefine kısa ve kestirme yoldan varmak şayan-ı arzu olmakla beraber, yolun makul, mantıklı ve bilhassa ilmi olması şarttır."

Aynı yıl ilimde gerçeği aramak, bulduğuna inandığı zaman söylemek gerektiği konusuna şu sözlerle parmak basar :

"Biz daima hakikatı arayan ve buldukça ve bulduğumuza kani oldukça ifadeye cür'et gösteren adamlar olmalıyız."

O, yabancıların hükümlerinin bir inceleme süzgecinden geçirilmeden kabul edilmesinden yana değildir, bu düşüncesini iki ayrı konuşmasında şöyle ifade etmiştir :

"Hiçbir hükmü kendiniz kendi bilginize ve kanaatinize vurmadan, filân veya falan Avrupalı muharrir söylemiş diye hemen benimsemeyiniz. Onların hele biz Türkler, bizim dilimiz ve tarihimiz üzerindeki hükümleri çok kere yanlış belenmiş esaslara dayandığını görüyorsunuz."

"Herşeyden evvel kendinizin dikkat ve itina ile seçeceğiniz vesikalara dayanınız. Bu vesikalar üzerinde yapacağınız tetkiklerde herşeyden evvel ve herkesten evvel kendi insiyatifinizi ve millî süzgecinizi kullanınız. (İslâm Ansiklopedisi, Cüz : 10, S. 787.)"

Daha önceleri 1921 lerde söylediği bir söz O'nun asker ve devlet

adamı olarak alçak gönüllülüğünün de açık bir belgesidir :

"Ben o adamım ki ordunun memleketi, milleti muhakkak bir neticeye götürebileceği noktalarda emir veririm. Fakat ilim ve bilhassa sosyal ilim sahasına dahil işlerde ben kumanda vermem. Bu alanda isterim ki bana bilginler doğru yolu göstersizler. Onun için siz kendi ilminize kültürünüzü güveniyorsunuz, bana söyleyiniz. Sosyal ilmin güzel yönlerini gösteriniz, ben takip edeyim." (1)

Atatürk, ilim yanında imana da yer verir ve bir sözünde bunu şöyle açıklar :

"Manevî kuvetler bilhassa ilim ve iman ile yüksek bir şekilde gelişir."

Türkiye Cumhuriyetinde ilmi geliştirmek başlıca amaçlarından olmuş. İstanbul Üniversitesi'nde yüksek öğretimde inkılâp denilecek büyük bir değişiklik yapmış, gerek bu üniversite, gerekse kurulmasını istediği ve düşündüğü üniversiteler için yetiştireceği gençleri seçmek üzere lise bitirme imtihanlarına, kendine has bir ilgi göstermiş, bizzat imtihan ettiği ve seçtiği gençleri ihtisas eğitimi yaptırmak üzere Avrupa'ya göndermiştir. Millî Kütüphane Biyografya Arşivindeki Reşit Galip'e ait belgeler içinde o dönemlerde Avrupa'da ve Amerika'da eğitim gören gençlerin listeleri bulunmaktadır. Seçtikleri gençlere, bazen yapacakları eğitim dalını da kendisi göstererek uzmanlaşacakları yöne sevk etmiştir. Reşit Galip Beyin Millî Eğitim Bakanlığı dönemi özellikle bu gençlerin yetiştiril-

meleri devridir. Ankara'da kurulacak Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nin birçok dalları için ilk öğrenim üyeleri Batıdan getirtilirken, yine Batıda yetişmiş genç ilim adamları da asistan ve doçent olarak bu fakültede görevlendirilmişlerdir. Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı bu gençlerin en belirgin örneğidir. Atatürk, lise bitirme imtihanında Sayın Sayılı'yı saatlerce sınamışlar, sonunda Su Mühendisi olmak isteyen o yılların genç öğrencisini ilimler tarihinde çalışmak üzere yurt dışına göndermişler, dünyada ilk ilimler tarihi ihtisas eğitimi yaptırmışlardır.

Millet varlığını, birlik ve bütünlüğünü sağlayan iki önemli unsur olarak dil ve tarih konularındaki incelemelere özel bir itina göstermişler, bu alanlarda araştırma yapmak üzere kurdukları kurumların başarı ile çalıştıklarını tesbit edince de bunların birer akademi haline dönüştürülmesi yolunda direktif vermişlerdir.

Yetişen genç bilginlere tarihi-mizden ve İslâm tarihinden örnekler göstermişler, daha 1923 yılında :

"Bütün İslâm âleminin övünme vesilesi olan İbn Rüşdler, İbn Sinalar, İmam-ı Gazaliler, Farâbiler gibi yüksek düşünceli simaların milletimizin, âlimler sınıfı içinde nurlu dimağlarıyla varlıklarını göstereceklerine eminim," demişlerdir.

Müsbet ilimler, Atatürk'ün özellikle üzerinde durduğu bir konudur. Atatürk Milliyetçiliğinin en belirgin ifadesinin bulunduğu Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümünde 1933'te söyledikleri ünlü nutuklarında bu konuyu şöyle dile getirmişlerdir :

"Türk Milletinin yürümekte ol-

(1) Ahmet Cevat Emre : İki neslin tarihi, S. 316.

duğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meş'ale müsbet ilimdir."

26 Ocak 1923'te Salihli'den geçerken yaptığı konuşmada Atatürk'ün ilmin yanına bir kavram daha kattığı görülür. Bu, irfan yani kültürdür :

"Bundan sonra memleketimizi kat'i halâsa isal için pek kuvvetli ve esaslı tedbirler ittihaz eylemek icabeder. Bu tedbirlerin en mühimmi ve en birisincisi ilim ve irfandır. İşte şurada gördüğüm küçük mektepliler ilim ve irfan ordusunu teşkil edeceklerdir."

Şimdiye kadar 134 kültür tanımını yapıldığı tesbit olunmuştur. İlim adamları son zamanlarda bu tanımları kısaca beş dalda toplamaktadırlar :

- 1) Kültür, üretme, yetiştirme ve çoğaltma demektir.
- 2) Kültür, okumalıdır.
- 3) Kültür, umumî bilgiye sahip olmaktır.
- 4) Kültür, sanat ve fikir hareket ve faaliyetleridir.
- 5) Kültür, sosyal akrabalık bağlarını güçlendiren unsurdur.

Atatürk'ün üç kültür tanımı bulunmaktadır. Bunlardan birinde ilk üç tanımla, beşinci tanımı bir arada görmekteyiz :

"Kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mana çıkarmak, uyanık davranmak, düşünmek, zekâyı terbiye etmektir.

Yine insan enerjisiyle ve fakat tabiatın ona iltifat edildikçe tükenmez yardımıyla, yükselen, genişleyen insan zekâsının, hudutsuz kavrayış manasında 'insanın' diyen vasf-ı mahsusı olur.

İnsan, hareket ve faaliyetin yani dinamizmin ifadesidir. Bu böyle olunca kültür, yukarıda işaret ettiğimiz insanlık vasfında insan olabilmek için bir temel unsurdur.

Bunu kısaca izah edelim : Kültür, tabiatın yüksek verimleriyle mes'ut olmaktır. Bu ifade içinde çok şey saklıdır. Temizlik, saflık, yükseklik, insanlık v.s. Bunların hepsi insanlık vasıflarındandır. İşte kültür kelimesi mastar şekline soktuğumuz zaman, tabiatın insanlara verdiği yüksek vasıfları, kendi çocuklarına, torunlarına ve geleceğine vermesi demektir.

Buraya kadar anlatmak istediğimiz, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti çocukları, kültürel insanlardır. yani hem kendileri kültür sahibidirler, hem de bu özelliği muhitlerine ve bütün Türk milletine yaymakta olduklarına kanıdlırlar."

Özellikle son cümlelerde sosyal akrabalık bağlarına açık bir işaret bulunmaktadır.

Atatürk'ün diğer iki tanımı, 1 ve 4. grupta toplanan tanımlar arasında sayılabilir : Bunlardan birinde kültürün "İnsanların hayatına, faaliyetine hâkim olan kuvvet, ibda ve icad kabiliyeti" olduğu ifade edilmekte, diğerinde :

"Bir insan cemiyetinin devlet hayatında, fikir hayatında, yani ilimde, içtimaiyatta ve güzel sanatlarda, iktisadî hayatta yani ziraatta, ticaretle, kara, deniz ve hava münakalatçılığında yapabildiği şeylerin muhassasıdır." denilmektedir.

Kültürün sosyal akrabalık bağları olduğu tanımına Atatürk'ün "Millet" tanımında da işaret vardır :

"Millet, dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimaî heyettir."

Atatürk, Türk milletinin gelenekleri ve millî görenekleri bakımından bozuk değerlere sahip olmadıklarını ancak yakınlarında bulunan kavimlerin tefessüh etmiş medeniyetlerinin etkisi altında kaldıkları, aslında mevcut kültür birliğinin bu bakımdan değişmeye uğradığı görüşündedir. (2)

Onun en yüksek ideali "Millî Kültür" olup millî birliğin kaynağı olarak bu husustaki görüşlerini şöyle açıklar :

"Bir yurdun en değerli varlığı yurttaşlar arasında ulusal birlik iyi geçinme ve çalışkanlık duygusu ve kabiliyetlerinin olgunluğudur. Ulus varlığını, yurt erginliğini korumak için bütün yurttaşların canını ve herşeyini derhal ortaya koymağa karar vermiş olmak, bir ulusun en yenilmez silâhı ve koruma vasıtasıdır. Bu sebeple Türk ulusunun idaresinde ve korunmasında ulusal birlik, ulusal duygu, ulusal kültür en yüksekte göz düktiğimiz idealdir."

Atatürk, kültüre Türkiye Cumhuriyetinin temeli sayacak kadar büyük önem vermiştir. Millî Kültürün önemini ise şöyle ifade etmiştir :

"Şimdiye kadar takip olunan öğretim ve eğitim usullerinin milletimizin gerileme tarihinde en mühim bir sebep olduğu kanaatindeyim. Bunun için bir millî terbiye programından bahsederken, eski

devrin uydurma hikâyelerinden ve doğuştan mevcut özelliklerinden hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, doğudan ve batıdan gelen bütün tesirlerden tamamen uzak, millî ve tarihî seviyemizle orantılı bir kültür kastediyorum. Çünkü millî davamızın tam gelişmesi ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir. Gelişi güzel bir ecnebi kültürü şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin yıkıcı neticelerini tekrar ettirebilir Kültür zeminle orantılıdır. O zemin, milletin seciyesidir."

O, her zaman millî kültürün yükseltilmesini istemiş ve :

"Milletimizin dehasının gelişmesi ve bu sayede lâyık olduğu medeniyet seviyesine ulaşması şüphesiz ki yüksek meslekler erbabını yetiştirmekle ve millî kültürümüzü yükseltmekle mümkündür." demiştir.

1922 de bu hedefi gösterirken, on yıl sonra da hedefini değiştirmemiştir ve :

"Millî kültürün her çığırda açılarak yükselmesini Türkiye Cumhuriyetinin temel dileği olarak temin edeceğiz," diye tekrarlamıştır. Hatta 1923'te "İşte memleketi kurtardınız. Şimdi ne yapmak istersiniz" sorusunu soranlara :

"Millî Eğitim Bakanı olarak millî kültürü yükseltmeğe çalışmak en büyük emelimdir." demişlerdir.

Atatürk "Kültür"le "Medeniyet"i birbirinden ayırmasını gereksiz bulur. Türklerin kültürleriyle de medeniyetleriyle de tarihte ne kadar güçlü oldukları konusu üzerinde çeşitli konuşmalarında durmuşlar, Türkleri diğer milletlerle kıyaslamışlardır. Sonuç olarak da

(2) Atatürk'ün söylev ve demeçleri, C. II, S. 130-140.

kültürün medeniyetten başka bir şey olamayacağını açıklamışlardır. (3) 1935 Cumhuriyet Bayram'ında medenî milletler arasında istenen düzeye getirilmesini bir millî ülkü saymış, bunda şüphesi olmadığını şu cümlelerle belirtmişlerdir :

"Asla şüphem yoktur ki, Türk- lüğün unutulmuş büyük medenî vas- fı ve büyük medenî kabiliyeti, bun- dan sonraki inkişafı ile, âtinin yük- sek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır.

Milletimizin yüksek karakteri- ni, yorulmaz çalışkanlığını, fitrî ze- kâsını, ilme bağlılığını, güzel sanat- lara sevgisini, millî birlik duygusu- nu, mütemadiyen ve her türlü va- sıta ve tedbirlerle besleyerek gelişt- tirmek millî ülkümüzdür. Türk mil- letine çok yaraşan bu ülkü, onu, bütün beşeriyete huzur temini yo- lunda, kendisine düşen vazifeyi yap- maktâ muvaffak kılacaktır."

İlim ve kültürü, şüphesiz en iyi koruyan vasıta kitaptır. İlme ve kültüre böylesine büyük önem ve- ren Atatürk'ün "Kitab'a da büyük bir tutkuyla bağlı olduğu bilinmek- tedir.

Atatürk, kendisine yapılan ki- tap armağanlarını, bütün diğer he- diyelerin çok üstünde bir memnu- niyetle karşılamıştır. 1933 Yılbaşı gecesi kendisine üç kitap armağan eden Millî Eğitim Bakanına söyle- miş olduğu şu sözler gerçekten dikkat çekicidir :

"Bu anda duyduğum saadet bü- yüktür. Millî Eğitim Bakanınızın bu armağanından dolayı teşekkür ederim. Kendisinden ve diğer ba- kanlarımızdan her an böyle arma-ğanlar beklemekteyim."

(3) Afetinan : M. Kemal Atatürk'- ten yazdıklarım; 1971, S. 43.

Atatürk'ün kitaplara karşı duy- duğu sevgi ve ilgi ya kendi kale- minden çıkmıştır. Ya da kendisiyle ilgili hatıralarda okunur. Çok genç yaşlarda daha orta öğrenimini ya- parken küçük de olsa bir kitaplık kurmağa çalıştığı Hatip Ömer Naci'yle ilgili bir hatırasından an- laşılmaktadır :

"O zamana kadar edebiyatla temasım yoktu. Merhum Ömer Naci, Bursa İdadisinden koğulmuş, bizim sınıfa gelmişti. Daha o zaman şairdi. Benden okuyacak kitap istedi. Büt- tün kitaplarımı gösterdim. Hiçbirini beğenmedi. Bir arkadaşın kitapla- rımdan hiçbirini beğenmemesi gücü- me gitti. Şiir ve edebiyat diye bir şey olduğuna o zaman muttali ol- dum."

En güç görevlerde bile kitap okuyacak vakit bulabildiğine Şükrü Tezel'in yayımladığı "Atatürk'ün Hatıra Defteri"ndeki kitap adları en güzel tanıktır. Bu anlarda 1916 yılında Güneydoğu Anadolu'daki görevi sırasında boş bulduğu za- manlarda şu kitapları okuduğu ya- zılıdır :

Alphonse Deudet'nin Sapho = Moeurs Parisiennes'i, Şehbenderzade Ahmed Hilmi'nin "Alâh'ı inkâr mümkün müdür?", Georg D. Fons- grive'in "Mebadi'-i felsefe'si, Namık Kemal'in "Makalat-ı siyasiye ve edebiye'siyle "Osmanlı tarihi", Hat- ta bu arada Fikret'in "Rûbab-ı şî- keste"siyle Mehmed Emin'in "Türk- çe şiirleri"ni karşılaştırmış :

"Emin Bey'in Türkçe şiirleriyle Fikret'in Rûbab-ı Şikestesinden aynı zeminde bazı parçaları okuya- rak bir mukayese yapmak istedim. İkisi de başka güzel... Ancak Türk- çe olanda da, diğerinde de aynı de- recede Arapça, Farsça kelimat var.

Fark biri parmak hesabı, diğeri de-
ğil...”

Bir nutkunda J. J. Rousseau’-
yu okuduğunu söylemektedir. (4)

Atatürk’ün Özel Kütüphanesi-
deki kitaplar üzerinde görülen işa-
ret ve notlar, O’nun ne derecede
dikkatli bir okuyucu, okuyucunun
da üstünde bir araştırmacı olduğunun
en güçlü tanıklarındır. Bu konuda
Prof. Afetinan’ın “Atatürk’ün hu-
susî kütüphanesi, Atatürk ve kitap”
(5) adlı yazısında şöyle denilmek-
tedir :

“Atatürk’ün bildiğine göre, en-
tellektüel hayatı daima mevcut ol-
muştur. Zevk için okumuş, bilgi
edinmek için okumuş ve nihayet si-
yasî nutuklarına ve yazılarına kay-
nak olması için okumuştur. Meselâ
bazen gece toplantılarında eski şiir-
lerden okuttuğu gibi şairlerimizin
eserlerini kendi seslerinden dinlemiş,
güzel yazılmış neşirleri okutmak-
tan haz duymuştur. Bizzat kendisi
de bazı şiirleri ezber okumasını
pek severdi.”

Atatürk’ün meselâ Yahya Ke-
mal’in sesinden gerek kendisinin ge-
rekse Fransız şairlerinin eserlerini
dinlemekten zevk duyduğunu, kü-
tüphanesindeki edebî eserlerden bir
kısımının Yahya Kemal’in tavsiyesi
üzerine alınmış olduğunu söyledik-
lerini Prof. Afetinan aynı makale-
sinde yazmıştır.

Sayın Profesörün bildirdiğine
göre, Atatürk yalnız kendi kütüp-

hanesindeki kitapları okumakla ye-
tinmemiş, zaman zaman diğer res-
mî ve özel kütüphanelerden de ki-
tap getirtmiş, okuduktan sonra yer-
lerine iade ettirmiştir. Dahası bazı
yazma eserlerin hususî kütüphanesi
için fotokopilerini yaptırmıştır.

Samsun 19 Mayıs İİ Halk Kü-
tüphanesi’nde bulunan bir kitapta
olduğu gibi, Atatürk’ün gezilerinde
da okuyup, kendilerine has işaret-
lerle önemli kısımlarını belirttiği
bazı kitapları da yine özel ve res-
mî kütüphanelerde rastlanmakta-
dır.

Nitekim Millî Kütüphane’de de
Atatürk’e armağan edilmiş bir eser
müsveddesiyle Atatürk’ün imzasını
taşıyan ve Ankara Türk Ocağı Kü-
tüphanesine hediye ettikleri asker-
liğe dair kendi eserlerinin eski
harfli ilk baskıları vardır.

Bütün titizliğe rağmen Ata-
türk’ün Özel Kütüphanesi biraz da-
ğılmıştır. Mevcut kütüphane kolek-
siyonu bugün ikiye ayrılmış bu-
lunmaktadır. Bir kısım koleksiyon
Çankaya’da şimdi müze olan eski
kuleli köşkte sergilenmektedir. Çan-
kaya Köşkü’ndeki bu kütüphane
birbirine geçilen iç içe iki odada
yer almıştır. Odalardan birini kıs-
men camlı, kısmen açık raflı kah-
verengi cilâlı kitaplıklar çevreler.
Prof. Afetinan’ın verdiği bilgiye
göre, eskiden bu odada Atatürk’ün
askerlik, hukuk, tarih ve edebiyatla
ilgili konulardaki kitapları durmuş,
1929 - 1930 yıllarında Fransa’-
dan getirtilen Fransızca büyük ta-
rîh koleksiyonu için, yandaki kuleli
odaya da siyah ve beyaz çizgili me-
seden ikinci bir kütüphaneyle bir
çalışma masası yaptırılmıştır. Halen
bu odadaki rafların bir kısmı boş-
tur, bir kısmında süreli yayınlar

(4) Atatürk’ün Söylev ve Demeçle-
ri, C. I, S. 216.

(5) Afetinan : Atatürk hakkında
hatıra ve belgeler, Ankara
1968, S. 304 - 306.

yerleştirilmiştir. Kütüphane'nin Çankaya bölümü 1903 tür kitap, 159 tür süreli yayındır. Anıtkabir'de Müze'de İnşaat Kulesi'ndeki yer alan koleksiyonda ise 2092 tür kitap ve 61 tür süreli yayın bulunmaktadır. Toplamı 4215 eser, 4289 bibliyografik künyedir. Cilt sayısı ise 10,000 nin üzerindedir. Anıtkabir'deki koleksiyon kısmen Çankaya'dan getirilmiş, bir kısmı da Ankara Halkevi'ndeki sandıklardan çıkmıştır. Ankara Halkevi (eski Türkocağı) Kütüphanesi'nde de Atatürk'ün özel kütüphanesinden çıkmış kitapların bulunması çok önemlidir. Bugün Millî Kütüphane'ye intikal eden, yeni binada kataloglanıp istifadeye sunulmak üzere bir depoda bekletilen bu koleksiyonu ilerde bu bakımdan taramak gerekecektir.

Eldeki koleksiyon konular bakımından çok geniş kapsamlıdır. Tarih, hukuk, askerlik dalındaki kitaplar sayıca fazladır. Dil ve din ikinci sırayı almaktadır. Atatürk'ün Özel Kütüphanesi'nin kataloğu, Cumhuriyetimizin ellinci yıldönümünde Millî Kütüphane'den Başuzman Mefharet Derer'in başkanlığında gönüllü bir grup tarafından çok kısa bir süre içinde büyük bir özveriyle hazırlanıp Ellinci Yıl anısına kalıcı bir eser olarak bastırılmıştır. Kataloğa kitaplar yanında harita ve diğer kütüphane materyali de alınmıştır. Ancak büyük bir torba içinde bağlı bulunan büyük bir pul koleksiyonunu fişleyip kataloğa ekleme imkânımız olamamıştı. Katalog hazırlanırken kitaplarıdaki işaret ve notlara özellikle dikkat olunmuş, bunlara ait bilgi bibliyografik künyelerin altına notlar halinde eklenmiştir.

Atatürk'ün özel kütüphanesi onun aydın ve düşünür kişiliğinin gerçek yansımasıdır. Kitaplardaki işaret ve notlar ise O'nun fikir yapısı üzerinde çalışacaklar için en inandırıcı ve güvenli belgeler olacaktır.

İşaretler genellikle mavi, kırmızı ve kurşun kalemle yapılmıştır. Bazı ibarelerin altı çizilmiş, bazılarının yanına dikey bir çizgi çekilmiş, sayfa kenarlarına "çok mühim", "dikkat", "D", "S" "ne kadar mantıksız" yazılmış, yer yer X, +, !, işaretleri konulmuştur.

Prof. Afetinan Atatürk'ün kitabına verdiği önemi şöyle anlatır:

"Velhasıl kitap hangi konuda olursa olsun Atatürk'ün fikir hayatı için, değerli bir varlık mahiyetinde idi. Atatürk'ün hayatında iyi ve öğretici kitabın büyük yeri olmuştur. Bu münasebetle bir noktaya temas etmek istiyorum. Atatürk'ün şahsî kütüphanesindeki kitap, mecmu'a, albüm ve notları bir araya toplamak meselesi. Bunları toplu bir yerde, tasnif etmek pek yerinde bir iş olacaktır. Böylece Atatürk'ün Başkumandan ve Devlet Başkanı şahsiyetinin yanında, bir fikir hayatının maddî belgeleri görülecektir. Aynı zamanda onun okuduğu kitaplar üzerindeki işaret ve notları ile, kitabın hangi kısımlarına önem verdiği anlaşılacaktır. Atatürk'ü yakından bu cephesiyle tanıyanlar bilirler ki, O, kitap seven bir fikir adamı idi."

Ord. Prof. Aydın Sayılı "Atatürk, bilim ve üniversite" adlı yazısında tarih yazarı Herbert Melzig'in şu sözlerini naklediyor :

"Büyük Yunan filozofu Platon'un 'Kırallar filozof olsa ve filozof-

lar kırılların tahtına otursaydı.' tarzında temennisi ikibin senelik bir tarih çağında tahakkuk etmedi. Halbuki yirminci asırda birinci defa olarak Atatürk'ün şahsında Platon'un istediği gibi, kelimenin tam manasıyla bunu görmekteyiz. O, bir dâhi, bir mütefekkir olarak, bir milletin, yani Türk milletinin mukadderatını ele almış ve bu millete atıldığı istiklâl savaşı, bu milletin medenî durumunu değiştiren inkılâp ve diğer milletlerin haklarını koruyan bir sulh ile insaniyete muhtelem bir misal vermiştir."

ve daha sonra Prof. Sayılı kendisi şu cümleyi ekliyor :

"Burada küçük bir parantez açarak şunu söylemek istiyorum ki, toplum yöneticilerinin bilgin ve bilge kişiler oluşunun insanlara büyük

mutluluklar getireceği tezi Platon'dan daha tutarlı ve daha ayrıntılı bir biçimde büyük Türk düşünürü Farabi tarafından ele alınıp işlenmiştir."

O Farabi ki, Atatürk O'nun gibi büyük İslâm bilginlerini Cumhuriyetin genç alimleri için örnek alınması gerekli kişiler olarak tanıtmıştır.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse Atatürk okuyan, okutan, bir insan, büyük bir devlet adamı, eşsiz bir kumandan ve asker, bir toplumu ilerletmek ve yükseltmek için bütün gayrları hazırlayıp millî hedefleri gösteren bir inkılâpçı, aynı zamanda çağımızın en büyük mütefekkirlerinden biriydi. Saygılarımla...